

NA ORJENU IN OKOLI NJEGA

IGOR MAHER

Globoko pod nami se sveti gladina morja. Pravkar se je letalo rahlo nagnilo v levo in enako hitro so reagirali tudi naši želonci. Spremenili smo smer in se usmerili vzdolž jadranske obale. Čez nekaj trenutkov pod sabo uzremo dolg greben tik ob obali. Znane oblike vrhov in dolin ter dobro vidni televizijski stolp na Sv. Juri nas spominjajo na lanskoletne prvomajske praznike, ko smo od blizu spoznavali naravne zanimivosti Biokova. Komaj dovolj časa za občudovanje čudovitih vodnih očes — Bačinskih jezer in že smo nad široko dolino reke Neretve. Počasi zgublamo višino in naselja pod nami dobivajo vse jasnejšo obliko. Cilj poleta je vse bližje. Tik pred pristankom si lahko še po ptičje ogledamo znameniti Dubrovnik in kmalu zatem se kolesa dotaknejo letališke steze.

Še pred nekaj urami smo v domačem mestu na sončni (in revni) strani Alp mrzlično pakirali opremo, sedaj pa že vdihavamo blag mediteranski zrak, skozi katerega prodirajo zadnji sončni žarki tega dne. Iz avtobusa, ki nas pelje v Dubrovnik, opazujemo ognjeno krogljo, ki se tam nekje za Mljetom staplja z obzorjem. Večer nam hitro mine na starih dubrovniških ulicah in v zavetju noči se odpravimo v nam dobro znani »hotel« na plaži čisto v središču mesta.

NAMOČENA KRAŠKA ZEMLJA

Namenjeni smo na Orjen, masivno gorsko skupino na tromeji Hrvaške, Hercegovine in Črne gore. Strmo se vzpenja nad impresivnim zalivom Boke Kotorske. Ze na prvi pogled se precej loči od značilno dinarskih obmorskih skupin, kot so Velebit, Mosor in Biokovo. Predvsem moti nejasno izražena, za dinarsko gorstvo značilna smer slemenitve. Relief je bolj mozaičen, z množico visokih vrhov in brez izrazitih grebenov. Šele podroben pregled nam odkrije nakazan niz grebenov od obale proti notranjosti, ki potekajo v dinarski smeri.

Ker je geološka podlaga karbonatna (*triasni apnenec*), na Orjenu gospodarijo kraški pojavi z množico jam, brezen, škrapelj, vrtač... Znano je, da zakrsevanje najhitreje poteka v hladnih, vlažnih planinskih podnebnjih. Glede tega je Orjen več kot idealen. Dolga leta je namreč imel evropski rekord v količini padavin. V vasi Crkvice na vzhodni strani Orjena nad Boko Kotorsko so leta 1937 namerili

8063 mm padavin. Taka namočenost je posledica velike višine in masivnosti v neposredni bližini odprtega morja. Padavine pa so dokaj neenakomerno razporejene preko leta. Najbolj suha meseca sta julij in avgust, v vlažnem obdobju od oktobra do aprila pa pade 75 odstotkov vseh padavin. Najbolj namočena sta november in december (decembra 1958 so namerili več kot 2000 mm padavin). Zimske padavine so seveda v obliki snega, zato se ti kraji ponašajo z debelo snežno odejo v neposredni bližini morja. Kljub tej silni namočenosti pa zaradi podzemnega kraškega otekanja vode na celotnem območju ni niti enega stalnega izvira vode.

Na Orjenu je v zelo burni zgodovini prihajalo do stikov različnih plemen, narodov in kultur. Seveda ti stiki niso bili vedno miroljubni. Stalno mejno območje se je vedno odlikovalo po veliki borbenosti, kultu junaštva, tudi krvno maščevanje ni stvar tako daljne preteklosti. Zaradi strateške vloge je masiv preprežen z množico vojaških cest in objektov.

Zaključuje se zadnje dejanje našega dostopa do Orjena. Sedimo na avtobusu, ki nas iz Hercegnovega skozi Kameno pripelje do Kruševic. Ta vasica leži na dobrih 600 metrih višine, obdana s skrbno obdelanimi vrtovi in njivami.

Ob morju smo zapustili toplo mediteransko klimo. Z naraščajočo višino se hitro spreminja podoba pokrajine, predvsem kar se tiče rastja. Zapuščamo okrilje palm, oleandrov in zimzelene vegetacije ter se vozimo skozi redke, zaradi človekovega vpliva precej osiromašen gozd, v katerem se pojavljata predvsem kraški gaber (*Carpinus orientalis*) in puhasti hrast (*Quercus pubescens*). Dosti je tudi malega jesena (*Fraxinus ornus*), vmes pa so še hrast cer, dren in druge vrste. Gre za močno degradirane gozdove, bolje rečeno grmišča. Z višino se namesto kraškega vse bolj uveljavlja črni gaber (*Ostrya carpinifolia*). Ti toploljubni hrastovo-gabrovi gozdovi sežejo nekako do višine 900 metrov, v ugodnih južnih legah tudi znatno višje. Nad njimi se uveljavi vegetacijski pas (nekako do 1500 metrov) toploljubnih bukovih gozdov, v katerih povsem prevladuje mezijska bukev (*Fagus moesiaca*), jelka (*Abies alba*), ki bi sicer lahko rasla, pa je zaradi človekovega vpliva izrinjena. Bukev z višino zamenja endemična vrsta Balkanskega in Apeninskega polotoka — bor munika (*Pinus heldreichii*), ki je prilagojen na neugodne rastne razmere na najvišjih grebenih Orjena.

Tako imamo pri obisku Orjena lepo priložnost, da si na majhnem prostoru ogledamo, kako višina in oddaljenost od blagodejnega morja vplivata na razporeditev rastlinstva.

SPOMINI NA LEDENIKE

Iz Kruševic se delno po cesti, delno po bližnjih otovorjenih hrbtov odpravimo v spopad s hribom. Ob poti nas kmalu preseneti skalna moltkovka (*Moltkia patraea*), ki se šele pripravlja, da se bo odela v modro pokrivalo. Kmalu se pot zravna oziroma celo spusti v Vrbanj, široko ravnico, ki jo z najvišjih vrhov, s katerimi je obdana skoraj z vseh strani, zasipavajo prodnati nanosi. Poleg nekaj redkih široko razpršenih domačij se vse bolj uveljavljajo počitniške hišice. V bližini trojnega križišča, kjer se stikajo ceste iz Dubrovnika, Hercegnovega in Risana, stoji planinski dom (1007 m). Preurejen je iz nekdanje avstro-ogrske kasarne oziroma starojugoslovanske žandarske postaje. Dom je bil zaprt, vendar nas to ni preveč motilo, ker smo tako ali tako nameravali spat v šotorih. Na prijetnem travniku ob domu smo hitro postavili majhen tabor. Večer je minil ob prijetnem prasketanju ognja.

Zjutraj so nas prebudili precej manj prijetni zvoki. Dežne kaplje so enakomerno udarjale ob strehe šotorov. Potrpežljivo smo ostali v šotorih in čakali razvedritev. A potrpljenje je vedno bolj plahnelo. Dež je monoton nadaljeval svojo otožno pesem, mi pa smo se vse bolj ubadali s hidrološkimi problemi: kvaliteta šotorov je bila namreč različna in tako so se iz nekaterih kmalu začeli oglašati sprva pridušeni glasovi, ki so postajali vse glasnejši, pa tudi repertoar besed se je spreminjal

in tiste zadnje so daleč od primernosti za objavo.

Naslednje jutro je bilo stanje vremena enako kot prejšnji dan, naša volja in morala pa sta precej upadli. Besno smo renčali drug v drugega, če smo se zadeli, ko smo tekali od šotorov do bližnje napol podrte barake, kjer smo si uredili zasilno kuhinjo.

Okoli poldneva je prišla odrešilna razjasnitev. Veselo smo se pognali iz šotorov in se odpravili na kratko (tak je bil prvoten načrt) razgibavanje olesenelih okončin in kože med prsti. Odločili smo se za ogled bližnje okolice.

Na prostranih travnikih Vrbnja nas pozdravijo številna modra socvetja hrušice (*Muscari* sp.), ki so prijetna poživitev sicer enoličnih deževnih barv. Tudi gozdovi na obrobju najavljajo prihod pomladi. Najbolj osvežujoč je pogled na pomladanski jeglič (*Primula veris*) in na vijoličasto apeninsko vetrnico (*Anemone apennina*). Radovednost pa nas je vlekla vedno dalje od tabora. Počasi smo se vzpenjali proti Šiljevici, ki na severozahodu zapira ravnino Vrbnja, ko nas je malo pod vršnim delom presenetil ponoven dež. Stiskamo se pod skale v upanju, da ne gre za kaj hujšega kot kratkotrajno ploho. Sončni žarki kmalu podkrepijo naše upanje in že hitimo po grebenu proti Malemu Štirovniku. Pred nami se razkrivajo prostranstva Orjena z istoimenskim najvišjim vrhom (1895 m) v ospredju. Na pobočju, ki se z Orjena spušča proti Vrbnju, opazimo čudovito zanimivost: izredno lepo ohranjeno čelno moreno nekdanjega ledenika, sedaj preraslo z gozdovi. Kaj takega še nismo videli. Tak

Tukaj je Orjen, na tromeji med Hrvaško, Črno goro ter Bosno in Hercegovino

pogled odtehta veliko več kot suhoparna predavanja o ledeniških pojavih v šoli. Živo si predstavljamo, kako je pleistocenski ledenik drsel po pobočju in pred seboj odlagal obilo materiala, ki ga je na svoji poti iztrgal gori. Ko natančneje pogledamo, zasledimo na nasprotni strani Vrbnja pod steno Subre (ena od najbolj impresivnih sten pri nas) podobno sled poledenitve, čeprav slabše ohranjeno.

Tako ob razgledovanju hitro dosežemo vrh Malega Štirovnika (1722 m), kjer pa smo že v območju redkih sestojev munike. Izpod snega, ki ga je na tej višini kljub poznemu datumu še precej, kot znanilke pomladi že gledajo zaplate travašč, v katerih prevladuje Kitaibelov šaš (Carex kitaibeliana = C. laevis), značilna vrsta kamnitih trat v subalpinskem pasu Dinarskega gorstva.

SLOVENSKA REPREZENTANCA

Zadovoljni nad doživetim se vračamo v Vrbanj. Vzdušje še popestri večerni ogenj, na katerem si spečemo »obilni« beljakovinski dodatek — zajetnega zelenca, ki smo ga na njegovo nesrečo srečali na poti.

Naslednji dan zapustimo Vrbanj, v katerem smo bili prisiljeni preživeti toliko dni, in se odpravimo v osrednji del masiva. Namenjeni smo na Orjensko sedlo in na Orjen, nato pa naprej proti že omejnjeni vasi Crkvice.

Kopni del poti se je kmalu končal in tako smo kar veselo prigazili na sedlo, na katerega sicer pripelje tudi cesta. Na sedlu stoji planinski dom »Alpina«, ki ga upravlja markantni Rajko Prlainovič, nekdanji reprezentant v vaterpolu. Od leta 1977 že orje ledino v turizmu na Orjenu. Zaveda se pomena ugodnih snežnih razmer v neposredni bližini morja, zato je poleg doma (ki je razširjen, adaptiran, s prijetno urejeno notranjostjo, da o ljubeznivosti gostitelja ne govorimo) postavljena tudi krajša vlečnica, v načrtu pa ima še sedežnico iz Vrbnja. Že dobrih osem let prihajajo sem gor skupine otrok na zimsko letovanje, kjer so jim omogočeni prvi koraki na smučeh. V domu je možnost prenočevanja za 60 ljudi v 10 sobah. Poleg smučanja do sredine maja je največja privlačnost tega predela ohranjeno naravno okolje, predvsem zelo slikoviti sestoji endemičnega bora.

Vreme se je zopet začelo slabšati in le Dario in Sabina sta odšla prav na vrh Orjena, drugi pa smo ostali v domu in stekel je pogovor z lastnikom. Zvedeli smo, da bo naslednji dan tu na sedlu 6. tradicionalni veleslalom bratstva in enotnosti, na katerem se običajno zberejo ekipe z vseh strani tega gorskega masiva. Beseda je dala besedo in Rajko nas je povabil, da smo lahko njegovi

gosti, če smo pripravljeni naslednji dan sodelovati na tekmovanju.

Glede na vreme zunaj nas ni bilo potrebno dolgo pregovarjati in hitro smo se odpovedali poti v Crkvice. V koči je tudi izposojevalnica smučarske opreme in tako so se Jasna, Aleša in Inge v trenutku prelevile v Mateje Svet, v moškem delu ekipe je bil glavni adut Miha, rezervni pa Dario. Sam sem prevzel trenerske in menažerske posle (stiki z javnostjo) Toneta Vogrinca. Takoj sem resno vzel stvar v roke in ekipo poslal na trening, sponzorje pa na podpisovanje pogodb.

Vijuganje med koli je bilo iz minute v minuto boljše, še posebej, če upoštevamo, da je bila osnova katastrofalna. Tako se je slovenska ekipa z visoko moralo odpravila na zaslužen nočni počitek.

VRNITEV NA TIRE VSAKDANJOSTI

Naslednji dan so se na sedlo že zgodaj začele zgrinjati množice planincev in smučarjev iz Dubrovnika, Hercegnovega in Nikšića, pa tudi posebna filmska ekipa titograjske televizije. Sodelovanje Slovencev je bilo za vse pravo presenečenje. Na žalost se je na tekmovalno progo kmalu spustila megla, tako da je bil bolj slab pregled nad tekmo. Skupni izkupiček je bil takle: naš moški adut je na žalost vozil preveč na kol, kar se mu je na zahtevni progi maščevalo, rezervni adut pa ni najbolje natreniral tehnike vijuganja (preveč treninga je posvetil smuku). Na srečo se je ženski del ekipe precej bolje odrezal: pobrali smo vsa tri prva mesta. Ena od Matej je kasneje, ko se je megla dvignila, pred kamerami še enkrat izpeljala »zmagovalno vožnjo«. Tako smo kar solidno zastopali barve našega smučarskega naroda.

Po podelitvi priznanj in slovesnem zaključku smo se z Dubrovčani odpravili v dolino. Z avtobusom so nas zapeljali do Dubrovnika, kjer smo se v poznopopol-danskih urah že veselo namakali v morju. Torej resnično smučanje in kranje v istem dnevu! Malo je takih krajev, kjer imajo možnosti za kaj takega.

* * *

Ladja se bliža Reki in v jutranjem hladu v spalnih vrečah ležimo na palubi. Še nekaj ur vožnje z vlakom do Ljubljane in zopet se bo življenje povrnilo na ustaljene tire vsakdanje turobnosti. Ostali bodo spomini na jugoslovanski padavinski rekord, pa še ti ne za dolgo.

Priporočljiva literatura o Orjenu:
SMERKE Z. (1979). Alpinistični vodič. Stijene Jugoslavije. Knjiga 2. Varaždin, s. 25–33.
POLJAK Z. (1986). Planine Hrvatske. Zagreb, s. 533–542.
RIDANOVIĆ J. (1966). Orjen. Zagreb.
HORVAT I. (1941). Istraživanje vegetacije Blokova, Orjena i Bjelašnice. Ljetopis JAZU. Zvezek 53, s. 163–172.